

VLUCHTEN VOOR VERANTWOORDELIJKHEID

Serie Vluchten

Vluchten voor je verantwoordelijkheid. Laten we maar meteen erkennen dat we het allemaal doen op z'n tijd. Ik in elk geval wel. En daar zijn ook vaak goeie redenen voor: Je hebt teveel dingen aan je hoofd, drukte op je werk, zorgen in eigen omgeving. En als het dan gaat om vluchtelingen, duik je al helemaal snel weg. We worden soms weer bij de les getrokken als iemand een persoonlijk beroep op ons doet, om bijvoorbeeld een asielzoeker te helpen. Je wilt er met je persoonlijke redenen onderuit, maar op de een of andere manier voel je dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is, waar het hier om gaat en dat jij niet achter kunt blijven!

We zagen het bij Jezus: Een flinke menigte van naar ik me zo voorstel verpauperde en behoeftige mensen deed een fors beroep op hem: 'Hosjiannah! schreeuwden ze, wat dus letterlijk betekent 'Bevrijd toch!'. Begeleid door die roep om bevrijding rijdt hij op dat ezeltje de stad Jeruzalem binnen, om in het machtscentrum van de stad uit te komen!

En dan lees je een onopvallend zinnetje: "En na alles rondom bekeken te hebben, is hij de stad weer uitgegaan." Je leest er bijna overheen, maar het is onthullend! Midden in het machtscentrum van de stad heeft hij om zich heen gekeken! Die kreet om bevrijding langs de kant van de weg dwong hem met een hernieuwde blik rond te kijken! Want het 'Bevrijd ons' had blijkbaar te maken met wat er in het centrum van Jeruzalem allemaal was bedisseld en besloten. En het wakte zijn verontwaardiging wat hij daar zag. Dat wordt wel duidelijk uit het vervolg van het verhaal, zijn woede-uitbarsting op het tempelplein.

Dat rondkijken vind ik ook veelzeggend voor onze kijk op de werkelijkheid van vluchtelingen. In mijn jarenlange werken met de groep ongedocumenteerden in onze stad, is een ding altijd heel duidelijk opgevallen: mensen, vaak ook uit de kerk, die wat afwijzend tegenover vluchtelingen stonden, draaiden als een blad aan de boom om als ze een vluchteling persoonlijk leerden kennen. Een mens als zij, die hun onder vier ogen, heel persoonlijk het verhaal vertelde van zijn of haar vlucht. Zo wordt verantwoordelijkheid gewekt: De dingen opeens anders gaan zien door de ogen van wie gevangen zit in het systeem. Je verantwoord weten gaat niet vanzelf.

Ja, het blijft een van de meest gekke verhalen van Jezus: die revolutionaire opwelling van 1 dag! En dat helemaal in zijn eentje. Je leest niets van een plan vooraf, laat staan dat hij samen met zijn vrienden die schoonveegactie beraamd zou hebben. Die hebben er tijdens die wilde actie waarschijnlijk wat geschrokken en bedremmeld bijgestaan. Heel ondoordacht lijkt het.

Tegelijk brengt het verhaal erover – en Marcus' verhaal gaat al vele eeuwen rond! – voor de oplettende verstaander wel onrechtmatige uitbuiting aan het licht. Hoe zat dat? De tempel was bedoeld als een huis voor vele volken. 'Iedereen welkom!' Een huis waar het 'Hosannah' het 'Bevrijd toch!' als de kern van de gebeden moest opklinken. Van de tempel is wel gezegd dat het iets had van een voedselbank avant la lettre. Niet het offeren was het hoogtepunt, maar de offermaaltijden, waaraan juist de armsten dagelijks vrijuit konden deelnemen. Deuteronomium 6:11 "Bereid een feestmaal vol vreugde voor het aangezicht van JHWH" Die woorden uit Deuteronomium klinken herhaalde malen door heel het boek heen. De tempel is een plek waar je rond de offermaaltijden samenkomt om voor Gods aangezicht de vreugde van het samen delen te beleven. En dat doe je met allen die je gegeven zijn: "je zoon en je dochter, je slaaf en slavin, de priester, de vreemdeling en vluchteling, de wees en de weduwe"

Maar wat ging er in de tempel nu precies scheef. Wat was het onrecht? Men had een speciale tempelmunt ingevoerd, en een tussenhandel toegelaten van speciaal gefokte offerdieren. Binnen de muren van de tempel! Met een voor de kopers ongunstige wisselkoers en duurdere dieren. Voor rijken geen probleem, maar wel voor mensen die niets te makken hadden. Die duivenverkopers waren er dan ook in overvloed, want de duif was voor de armsten, d.w.z. de grote meerderheid van de tempelbezoekers, het offerdier bij uitstek. Aan die tempelmunt en dat vlees werd goed verdiend. Let wel: door de hoeders van de tempelcultus. Een hoofdstuk later wordt dat in Marcusevangelie onthuld als 'het opeten van de huizen van de weduwen' Dat zit 'm dus hierin! Dat onrecht heeft Jezus al rondkijkend scherp waargenomen. Daar is zijn verontwaardiging opgeborreld: Een rovershol!

Marcus laat op het verhaal van het schoonvegen van het tempelplein een aantal anekdotes volgen vol van religiekritiek. Kritiek op de tempel elites, op het onderwijs en de leraren van die dagen, met als centrale vraag: Wat doen jullie met de armen, de ontrenten, de vluchtelingen, waaruit blijkt nog deze essentie van de Joodse religie. Precies dat wordt zichtbaar met deze heftige uitval en zijn verontwaardigde omtrappen van de religieuze marktkramen!

Ik begon met -ik denk- herkenbare argumenten die ons door het hoofd spelen als we over asielzoekers horen en daarvandaan een hulpvraag krijgen. Geen tijd, eerst mijn kinderen, eerst dit, misschien later... Ik ben zelf altijd blij geweest met mensen die het verhaal van hun benauwde vluchtweg met mij wilden delen. Waardoor ik anders leerde kijken, mijn 'ontferming' werd gewekt, als aanzet van verantwoordelijkheid. Blij ook met mensen uit mijn omgeving die een beetje leken op Jezus die het tempelplein reinigde van dit winstbejag. We hebben van tijd tot tijd zulke mensen nodig die ons met hun felle verontwaardiging weer wijzen op de essentie van de humaniteit. Mijn vriendin Alied Blom is daarvan in de Amsterdamse wereld van de ongedocumenteerden een mooi voorbeeld. Ik geef haar graag het woord.

Ik sta hier niet als vluchteling, dat moge direct duidelijk zijn, maar ik vertel u wat ik weet over de harteloze ontvangst in Nederland van enkele vluchtelingen die ik ken. Waarom niet de vluchtelingen zelf aan het woord gelaten? Omdat zij niet graag over hun belevenissen praten, of ook omdat zij hun verhaal al zo váák hebben moeten doen, zonder dat dit tot een oplossing leidde voor hun uitzichtloze situatie.

Waarom hebben zij hun verhaal al zo váák moeten doen? Iedereen heeft het recht om naar Nederland te komen en hier asiel aan te vragen – Internationaal Vluchtelingenverdrag 1951 – en heeft ook het recht op een zorgvuldig oor voor het vluchtverhaal. Maar om ook asiel te krijgen moet je eerst langs de Immigratie- en Naturalisatiedienst IND, de dienst die het vreemdelingenbeleid van het Ministerie van Justitie uitvoert, een uitvoeringsorganisatie, zoals de Belastingdienst dat is van het Ministerie van Financiën. Het Nederlandse vreemdelingenbeleid nu, is uiterst restrictief: een nee-tenzij-beleid zou je kunnen zeggen. De IND voert dit beleid gezagsgetrouw uit: afwijzen als het enigszins kan, bij de eerste aanvraag, bij de herhaalde asielaanvraag, in beroep, in hoger beroep. Zonder oog voor het ongekende onrecht dat de asielzoekers wordt aangedaan: een bestaan in een juridisch vacuüm, dakloos, rechteloos, brodeloos, zij mogen niet in Nederland blijven, maar kunnen ook nergens anders heen.

Marcia is geboren in Ethiopië in de jaren 80 van de vorige eeuw, haar vader is Eritrees, dus zij is ook Eritrese. Op haar 19de werd zij uitgewezen naar Eritrea – de twee landen waren inmiddels in oorlog – naar Eritrea, waar zij niet welkom was. Ze sprak immers de taal van de vijand, Ethiopië? Mishandeld, uitgebuit en verkracht is zij naar Soedan gevluht. Ook daar is zij gedurende 6 jaar misbruikt en uiteindelijk op de vlucht geslagen. Ze kwam in Nederland terecht, heeft hier asiel aangevraagd, maar kon het volledige verhaal niet over haar lippen krijgen. De IND vond haar verklaring ongeloofwaardig, en wees de aanvraag en ook de opvolgende asielverzoeken af. Een buddy heeft haar verhaal in de loop van 1½ jaar taalles stukje bij beetje uit haar weten te krijgen (één vraag per keer). Desondanks komt Marcia op termijn op straat te staan.

De IND verwacht, ook van getraumatiseerde vrouwen als Marcia, dat zij 'consistent en gedetailleerd verklaren', zoals dat heet. Dat kunnen deze vrouwen niet. Zij verklaren op onderdelen vaag, verward en tegenstrijdig, herinneringen ophalend aan gruwelijke gebeurtenissen die zij juist diep hebben weggestopt om te kunnen overleven. Of zij slaan, zoals Marcia, helemaal dicht als zij hun vluchtverhaal moeten doen, of gaan verstikken in een huilbui. Hun asielverzoek wordt afgewezen, met de aanzegging Nederland binnen 28 dagen te verlaten. Vaak is dit alleen praktisch al onmogelijk: ze hebben geen papieren, en krijgen dus geen laissez-passer door de landen die zij moeten doorkruisen om het land te bereiken waar zij gemarteld en mishandeld zijn.

Karima is geboren in Eritrea, tot haar zesde daar opgegroeid, spreekt de landstaal Tigrinya vloeiend. Dan sterft haar moeder, en ontstaat er ruzie in de familie. Oom wil haar laten besnijden en uithuwelijken, oma is tegen, en neemt haar mee naar Soedan. Karima werkt daar in de huishouding, ook na de dood van haar oma, wordt verkracht door de heer des huizes, die haar vervolgens het land uitstuurt, bang voor ontdekking. Deze 'deportatie' wordt een verschrikking, met een lange tocht in een container met vele lotgenoten, waarvan er enkelen voor haar ogen sterven. Uiteindelijk in Nederland terecht gekomen, vraagt ze asiel aan. De IND gelooft niet dat ze Eritrese is, ze kan dat niet met documenten bewijzen, en Tigrinya, ach, dat kan ze overal geleerd hebben. Het verhaal over de container-episode vindt de IND ongeloofwaardig, omdat, en ik citeer nu de IND zelf, "mevrouw zo afstandelijk verklaart". Na vele herhaalde asielverzoeken – ze is inmiddels een jaar of 15 in Nederland – hoor ik opeens niets meer van haar. Via via verneem ik dat ze in Engeland zit. MOB: met onbekende bestemming vertrokken, heet dat in jargon. Ik ben haar kwijt, telefonisch contact heb ik niet, ik hoop het allerbeste voor haar.

Waarom zijn we zo ongestuurd? Waarom legt de Nederlandse overheid zo 'n restrictief vreemdelingenbeleid op, waarom wringen de IND-ambtenaren zich niet uit dit keurslijf van nee zeggen en afwijzen? (Ik krijg vaak op m'n kop omdat ik me onvoldoende inleef in de positie van ambtenaren, die het beleid uit moeten voeren – dat is hun werk, ze kunnen niet anders. Maar sinds de toeslagenaffaire weten we toch dat we ook van ambtenaren mogen verwachten dat ze de menselijke maat in het oog houden bij hun beslissingen?) Waarom dus wringen de IND-ambtenaren zich niet uit het keurslijf van nee zeggen en afwijzen? Waarom vluchten wij met z'n allen weg voor onze verantwoordelijkheid, voor tolerantie en een menselijke benadering van vluchtelingen?

We kunnen het wèl. We kunnen wèl gastvrij zijn. De Oekraïners worden met open armen opgevangen. Ik vind dat hartverwarmend, begrijpt u mij goed, en gun het hun van ganser harte. Maar waarom al die andere vluchtelingen dan zo hardvochtig afgewezen? Waarom? Waarom?

Alied Blom (Vrouwen tegen Uitzetting VTU)